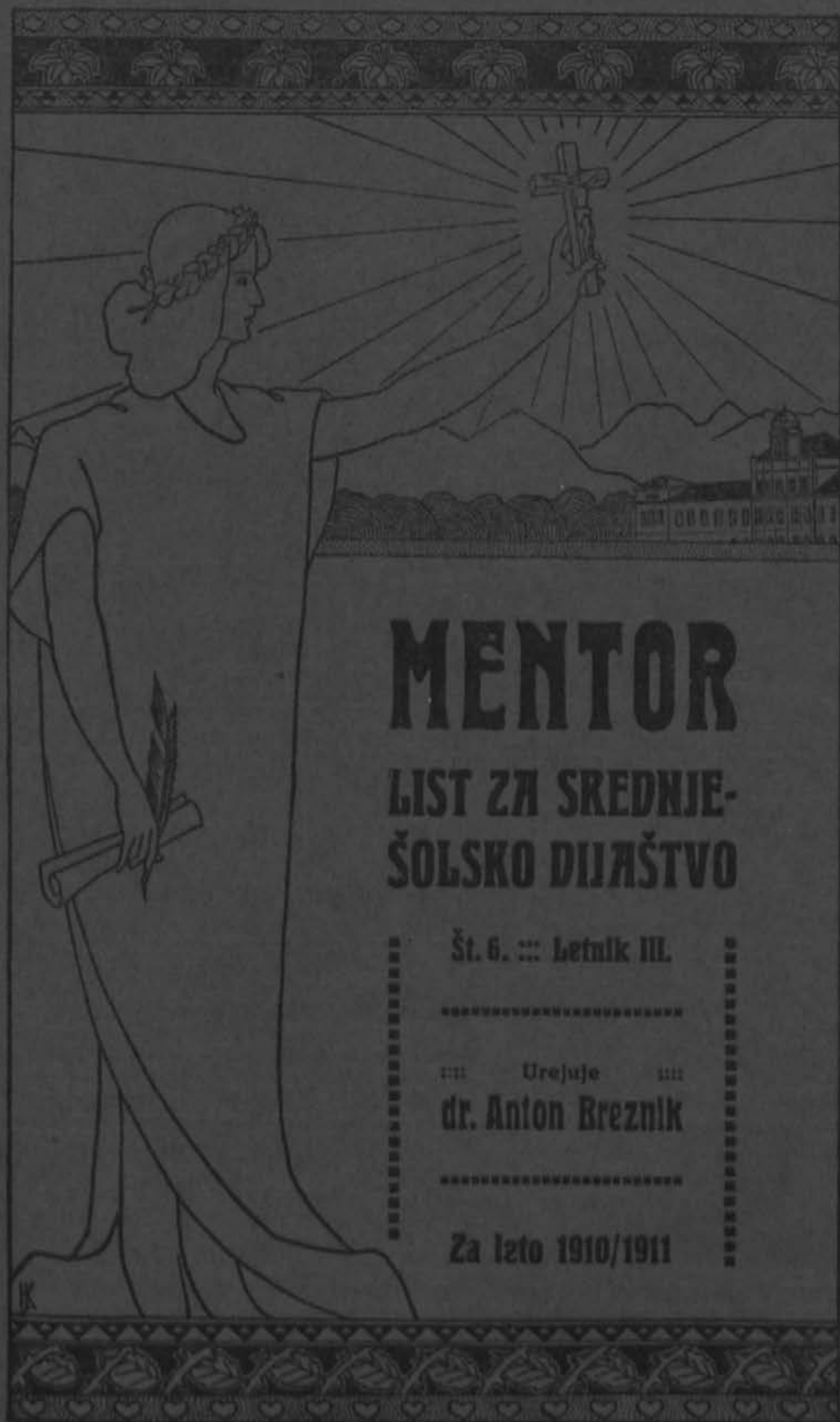

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 6. ... Letnik III.

Urejuje
dr. Anton Breznik

Za leto 1910/1911

Vsebina.

Silvester. (F. S. Finžgar.) (Dalje.)	121
Črna lisca. (Prof. Fr. Pengov.) (Dalje.)	124
Radovan. (Žaloigra v štirih dejanjih.) (Josip Logar.) (Dalje.)	127
Zrak. (Prof. dr. Anton Ratojec.)	129
Zimsko cvetje. (Prof. Fr. Pengov.)	132
Zanimivosti iz našega štetja. (Dr. A. Breznik.)	135
Navod za šahovo igro. (A. Uršič.) (Dalje.)	137
Drobiž: Rešitev ugank v 5. številki Mentorja. — Uganke. — Uganke za risarje. — Naše slike. — Zlo na svetu. — Zgodovinske anekdote. — Nekaj o umetnosti. — Vera — mati umetnosti. — Vera ni privatna stvar. — Pred- sodki o katoliški veri. — O berilu	139

IVAN SEUNIG Ljubljana, Stari trg 7.
Trgovina z usnjem. Izvoz na drobno in debelo.

Lepa priložnostna darila. Največja in najbogatejša
tvorniška zaloga.

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je niče manj. — Ure budilke od 8 K naprej; nleki,
niste, ure sliker ure od 4.50 naprej; srebrne kuh. rem. ure od 7 K naprej; srebrne kuh. rem. ure
od 14 K naprej; elegantni prstan od 12 K naprej; elegantni prstan od 30 K naprej. — Lepo
novosti v kink in prvem strobu po anlaadit cenah. — Zelo kito novi remik z kolektorjem
budi po polni ceni. — Slogerjati slikeri stroji od 40 K naprej, tudi za pletenje (pruk brezplačno).

Fr. Čuden, trgovec in urar v Ljubljani.

Fr. P. Zajec, izpračani optik, Ljubljana, Stari trg 26

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipalcev,
topimerov, daljnogledov itd. Popravila očal,
ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Kregar, Seljak.

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake dve kroni, za druge naročnike štiri krone na leto.

Tisk »Katoliške Tiskarne« v Ljubljani.

14. ZVEZEK

IZHAJA ČETRTLETNO

LJUBLJANSKE SLIKE

LJUDSKA KNJIŽNICA
ALEŠOVČEVI SPISI 4.in 5.

„Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani.

Z izdajanjem Alešovčevih povesti si je pridobila

Ljudska knjižnica

največ priznanja, kajti Alešovec je pisatelj iz stare nepokvarjene šole, ki je znal pisati v pravem narodnem duhu, pa tudi razumel svoje šale in zabavljice zabeliti s pristnim ljudskim humorjem.

Izmed Alešovčevih spisov je doslej priobčila „Ljudska knjižnica“ pod naslovom:

Jakoba Alešovca izbrani spisi

obširno povest „Kako sem se jaz likal, povest slovenskega trpina“; danes pa prinaša „Ljubljanske slike ali podobo ljubljanskega mesta pod drobnogledom“.

Oba spisa sta gosto posejana s pravimi biseri nepokvarjenega domačega [humorja. Alešovec je brezdvomno izredna osebnost v našem slovstvu, pravi ljudski pisatelj, ki ljubi svoj materni jezik z vso dušo in zna, kogar vzame na piko, zadeti tudi v živo. „Ljudska knjižnica“ pa bo obnovila še druge Alešovčeve spise. Tako izide koncem leta povest „Ne v Ameriko“ skupno s povestmi „Iz sodnijskega življenja“, zatem pa socijalna povest „Petelinov Janez“ in razne povesti ter šaljive dogodbice iz Alešovčevega „Brenceljna“, ki je poln najbolj zdravega slovenskega humorja. Kolikor bodo dopuščale razmere, se bodo ponatisnili tudi še drugi Alešovčevi spisi, kakor na primer „Ričet iz žabjeka“, „Brencelj v šaljivi obleki“ itd.

Vsled tega vahimo vse zavedne Slovence, da se naroče na „Ljudsko knjižnico“, ki izda na leto dva, tri ali največ štiri zvezke. Čim več naročnikov se bo oglasilo, tem lažje bo založništvo vztrajalo pri svojem namenu, nuditi za nizko ceno najlepše povesti, da si bo slehern Slovenec v kratkem času in za mal denar lahko ustanovil knjižnico, ki ne bo razveseljevala le njega samega ter njegove družine, temveč tudi prijatelje in znance, ki si bodo želeli za dolge zimske večere izposoditi lepe povesti.

[illegible]

**„Ljudska knjižnica“ je doslej izdala štiri-
najst zvezkov pod naslednjimi naslovi:**

- I. zvezek. Conan Doyle. „Znamenje štirih“. Povest iz delovanja svetovnoznane policista Sherlock Holmesa. K — 60, skupaj vezan z II. zvezkom K 1-80.
- II. zvezek. Dostal. „Darovana“. Zgodovinska povest iz dobe slovanskih apostolov. K — 60, skupaj vezan s I. zvezkom K 1-80.
- III. zvezek. Sienkiewicz. „Jernač-Zmagovač“. Povest. — Achleitner. „Med plazovi“. Povest tirolskega gorskega župnika. K — 60, skupaj vezan s VI. zvezkom K 1-40.
- IV. zvezek. Detela. „Malo življenje“. Povest. K 1—, vezano K 1-90.
- V. zvezek. Šenoa. „Zadnja kmečka vojska“. Zgodovinska povest iz leta 1573. K 1-60, vezano K 2-60.
- VI. zvezek. Finžgar. „Gozdarjev sin“. Povest. K — 20, skupno vezan s III. zv. K 1-40.
- VII. zvezek. Detela. „Prihajač“. Povest K — 90, vezano K 1-70.

VIII. zvezek. Jirasek. „Pasjeglavci“. Zgodovinska povest. — „Kristusove legende“. 1. Vodnjak modrih mož. — 2. Betlehemsko detece. — 3. Sveta noč. — 4. Beg v Egipt. — 5. V Nazaretu. — 6. V templju. — 7. Taščica. — 8. Naš Gospod in sveti Peter. K 2·20, vezano K 3·20.

IX. zvezek. Jakoba Alešovca izbrani spisi. I. zvezek: „Kako sem se jaz likal“. I. del. Doma. — V šolo. — Začne se nemščina. — Klosterski muc. — Z nemščino gre naprej. K 1·20, vezano K 2·—.

X. zvezek. „Kako sem se jaz likal“. II. del. V Ljubljano. — Ljubljanska šola. — Vse se zasučje drugače. — Razne zmešnjave. K 1·20, vezano K 2·—.

XI. zvezek. „Kako sem se jaz likal“. III. del. Pravo likanje se prične. — Bos pa vendar ne. — Nova doba. — Na razpotju. — Nov zasukljaj. — Dodatek. — K 1·20, vezano K 2·—.

XII. zvezek. Dolžan. „Iz dnevnika malega poredneža“. K 1·40, vezano K 2·30.

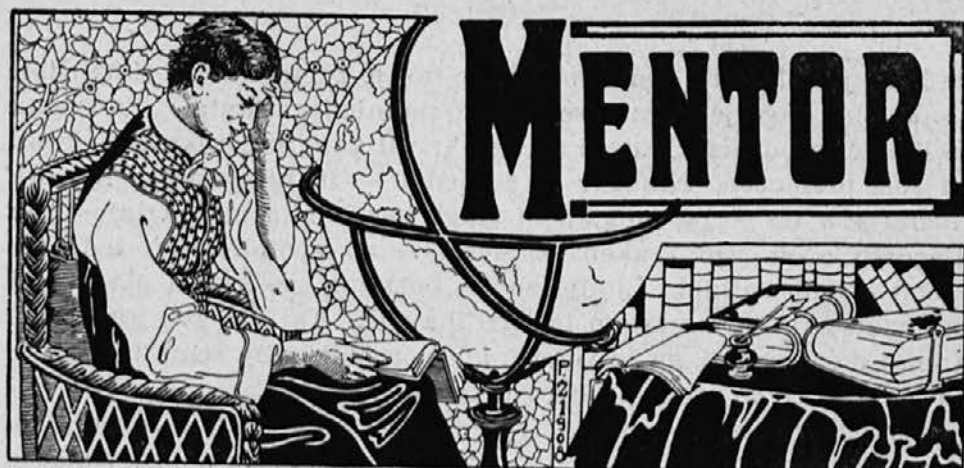
Povest je pisana z nepopisljivim humorjem in nudi bravcu nekaj veselih, zabavnih ur.

XIII. zvezek. Haggard. „Dekle z biseri“. Povest iz Neronove dobe. K 2·—, vezano K 3·20.

XIV. zvezek. Jakoba Alešovca izbrani spisi 4. in 5. zvezek. „Ljubljanske slike, podoba ljubljanskega mesta pod drobnogledom“. K 1·80, vezano K 2·60.

Novi naročniki niso obvezani kupiti tudi prej izdanih zvezkov.

„Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani.

Letnik III.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 6.

F. S. Finžgar.

Silvester.

(Dalje.)

Ko je Silvester izgovoril besedo 'pohujšanje', je leglo na njegovo lice nekaj žalosti podobnega; pa vendar nisem mogel jasno razbrati: Je li to res žalost, ali je odsev in dno — prikrite zlobe, ki je bila na dnu srca.

»Torej šola pohujšanja da je bil tisti zapor, pravite?«

»Šola pohujšanja, gospod! Pa ne samo tisti — vsi — vsi — in ni izjeme med njimi. Zame — in za takele« — Silvester je pokazal s prstom na svojo sivo glavo — »menda ni več pohujšanja na svetu. Zakaj, če je kdo na vrhu, ne more več kvišku, kdor je pa na dnu, je pa tudi konec.«

Žalost v njegovem očesu je kakor s hipnim bliskom prekrizal žarek šolanega grešnika. Pa samo za trenotek — in koj se je vrnila otožna senca v oko in se raztegnila po čelu.

»Za mladino, sodite, je pohujšanje?«

»Za mladino! — Koliko sem tega videl in vam povem, da me je srce bolelo, kakor sem malopriden in zanič; srce me je bolelo vselej — in če sem vseh grehov deležen — tega pa nisem — pohujšanja, pravim. Nisem ga deležen — in še branil sem, kar se da braniti. — Tega ne veste in ne razumete — — — Pa rad bi vedel, Silvester! Slutim, in slutnja se mi zdi kakor smrt.«

»Kakor smrt, gospod? Je tako, in slutnja je prava. Če bi vam takole odgrnil zaveso, da bi pogledali ob pravi uri v tako šolo, bi rekli: Kakor smrt, pa smrt po kugi.«

»Odgrni, Silvester!«

Zopet je pomolčal, pretehtaval — nato pa vendar začel . . .

Ko je Silvestra gnal orožnik, se mu je zdelo, da gre skozi šibe. Vsako oko, ki ga je srečalo, se je ozrlo na mladega fanta — kateremu so lile solze po licih. Rdeče oči je skrival za široki rokav, ki je bil od solz premočen. Nikogar ni pogledal — in nikamor se ni ozrl. Gledal je v tla — pa tudi tal ni videl, ker je bila mrena žalosti na njegovih očeh. Ob vsakem kamenu se je spotaknil in tedaj je vselej glasno zaihtel. Ljudje so pa postajali, se suvali s komolci in kazali za njim s prstom ter vzdihavali: Kaj bo iz njega, kaj! Komaj da je shodil, ga že veže in goni orožnik! Oj, seme tako! Ne bo sadu, in če bo sad, bo njegov delež na vislicah . . .

Na Silvestra so padale te besede, kakor kameni na razbojnika, ki ga je vjelo ljudstvo, da ga na mestu sodi. Tisoč udarcev od zle gospodinje bi bila sladkost! Te besede pa so bile smrt, grenka smrt.

Ko sta dospela skozi vas na samotno cesto, ni bilo več ljudi. Besede so utihnile, migajoči prsti so izginili. Silvester se je skušal ohrabriti. Oči si je obrisal in pogledal predse v motno daljavo, po kateri je vtripalo nemirnih solnčnih žarkov.

»Naj me gledajo; nihče me ne pozna.«

To je bila prva tolažba.

Ali takoj se mu je zazdelo, da gredo glasovi za njim, da se širijo kakor valovi in se gromadijo dalje, da kriči in ponavlja toisto valovajoče polje, da ga raznašajo ptice — da preleti preko gor in potrka doma na očetovo hišo in jim tam razodene:

»Silvestra ženó, v zapor ga tirajo! Ni se poboljšal!«

Zazdelo se mu je, da je zaihtela mati, da se je oče raztogotil in udaril ob mizo.

Pogum se je komaj dvignil — pa je omagal in omahnil — kakor obupana roka človeka, ki se pogreza v valovih.

V Silvestru ni bilo več moči, da bi se boril zoper bolest, ki je obdala krog in krog njegovo dušo. Solnce je palilo prašno cesto, solze so se posušile, oči so topo zrle na sivo ravan, noge so se trudno gibale, roka se je navadila svežnja, da ga ni več predeval z levece v desno. Vse je otrpelo: telo in duša. Bil je človek brez volje, brez misli, brez upanja. Takisto mehanski bi bil stopil v brezdanji prepad ali pa krenil v globočino morja. Nič bi se ne bil streznil in ne bi se bil vprašal: kam? Kakor stroj, ki ga goni sila in ne vpraša nikoli: Ali hočeš, ali moreš? . . .

Sredi poldneva sta prišla v trg. Pred pusto, lisasto umazano hišo sta se ustavila in krenila skozi široke dveri v vežo. Tamkaj je dremal na leseni klopi stražar z rešto ključev v roki.

»Prevzemite tega-le!«

Tako orožnik.

Stražar je zarožljajal s ključi, se prebudil, zazehal in vstal.

Komaj se je ozrl na Silvestra. Kaj mu je bilo mar, kdo in odkod. V posebni sobi so Silvestru pretipali vse žepe, mu vzeli denar,

nožič — culo — vse. Nato ga je gnal po temnih stopnicah, po hodniku, odpiral in zapiral hrupno vrata, obstal pred ozkimi vrati in začel odklepiti. Ključavnice so pokale, zapahi škripali, da je Silvestru ledenel mozeg.

»Tukaj-le,« je zagrčal grdogledi stražar in pokazal fantu z roko v — zapor.

Silvester je boječe vstopil, a vendar v trdnem upanju, da bo vsaj sam in da se v samoti razjoče na glas sam nad seboj. Pa se je zmotil.

Ko je stražar zaloputnil vrata, je Silvestra obstopilo četvero mož. Kakor ni bil plašljivec, pa bi bil pustil ovce na paši in pribežal domov, da jih je zagledal na samoti. Zakaj obrazi so bili razbojniški, obleka ciganska.

Nekaj hipov so stali nemo krog novega tovariša. Tudi te je prvi trenotek osupnilo Silvestrovo lice in objokane, otroške oči. Toda samo trenotek. Nekaj se je ganilo v teh zapeljanih dušah — pa je bila komaj kaplja v strašni požar.

Najstarejši med četverico, sivobrad dedec, z obronki na čelu in slep na levo oko, je pristopil k Silvestru in ga potresel za rame:

»Fant, glavo stavim, da zaradi tebe pride sam vrag v norišnico — ker bo od veselja nad teboj znorel.«

Krohhot je zadonel po mračni umazani sobi. Kakor bi odmevalo od pekla.

»Žejen sem,« je plašno odgovoril na sirov dovtip ves zbežan Silvester, ki je zagledal v kotu vrč vode.

Nekdo je skočil v kot po posodo, izlil najprej nekaj vode na glavo fantu, potem pa mu nastavil vrč na usta:

»Pij in bodi nov človek, da boš iskan po celem svetu, kakor zlat denar!«

Silvester je pil, se oddahnil in zopet pil. Nato si je otrl mokro glavo in lice ter se obrnil do klopi, katera je stala ob mizi.

»Kako sem truden,« je rekel, kakor bi ne bilo nikogar v sobi.

»Verjamem,« je povzel zopet sivi bradač in mu sedel nasproti.

»Verjamem, zakaj naš kruh je težak! To so še le začetki!«

Silvester ga je pogledal in mu ni odgovoril. Mrzlica ga je oblila, ko se je srečal z njegovim edinim — z rdečimi žilami prepreženim očesom. Ob tem so posedli tudi drugi krog njega.

»Fant, sedaj boš zaslišan! Govori po pravici! Kaj imenitnega si storil, da si tako mlad pa že postal dragoceno blago, da te mora spremljati puška in te zaklepati taka-le vrata! Govori!«

»Kradel sem,« je rekel fant ves bled in žalosten.

»No, potem pa trobil po svetu, da si kradel! Ne?«

»Orožnik me je vprašal — kaj sem hotel?«

Po sobi je zadonel grohot, kakor bi gavrani obletavali nesrečno žrtev na dnu prepada.

»Fant,« je povzel enooki besedo. »Pomni prvi nauk: Prvi paragraf naših postav se glasi: Nisem! Trdovratni nisem! Do smrti — še v peklu samemu višjemu vseh hudobcev moraš lagati: Nisem — pa nisem! Dokler tega ne znaš, te bo vrag žalosten, sodniki žalostni, advokati žalostni, časniki žalostni, ljudje žalostni — sama žalost! Pomisli, če bi bili mi, izbrana družba — glej, da boš spoštoval nas — in samega sebe — odkritosrčni, spravimo s tem na tisoče ljudi ob kruh! Druge tisoče pa ob lepo veselje, ker ne bi imeli ničesar brati. To pomisli najprej in si zapomni, kaj se pravi: Nisem!«

Silvestru je plulo v prsih, kovalo v sencih — grohot teh mož je bolel, kakor so boleli glasovi ljudi, ki so kazali za njim s prstom. Čutil je, da se v njem nekaj ziblje, da pada — in vstaja, da se upira in kriči, kakor bi zevala rana na srcu.

»Nisem,« je ponovil boječe in s trepetajočimi ustnicami.

Grohot!

»Tako te nisem učil, fant,« je zarobantil sivobradec. »Tako mevžasti »Nisem« ne velja nič. Poslušaj, poglej, tako-le:« Enooki se je vzravnal in stopil ob mizo:

»Nisem,« je izgovoril mrklo, »nisem — tukaj trije prsti za prisego!« Dvignil je desnico in tri prste . . .

»Kriva prisega,« je vzdihnil Silvester . . .

Grohot!

Vrata so se odprla, jetničar je prinesel skodelo jedi za Silvestra, druge pa odvedel na dvorišče izprehajati se.

Ko je bil Silvester sam, se je jedi komaj dotaknil, dasi ni užil od prejšnjega večera ničesar. Padel je na slamnico, omotičen — strt — zakril oči in vzdihal: »Jezus — Marija! Kje sem? O, mati — o, oče . . .!«

Ihtenje je pojemalo — glasovi vzdihov so zamirali — trudne roke so se sklenile — in ni se prebudil, ko se je vrnila četverica zopet v sobo. (Dalje.)

Prof. Fr. Pengov:

Črna liska.

(Dalje.)

Tako so živele vaše znanke v varnem na velikem bazarju sredi srčastega listja po mandeljih dišečega rumenega pljučnika (*Nuphar luteum*, gelbe Seerose), ki dviga svoje po egiptovsko ustrojene cvete na debeli betvi iz vode; sredi krasnega belega bekvanja (*Nymphaea alba*, weisse Seerose), ki je najbližja sorodnica divne kraljice južno-ameriških veletokov, veličastne *Victoriae regiae* (kraljevi lokvanj), na koje do 2 m dolgih listih počivajo povodne ptice z isto sigurnostjo, kot na listih našega pljučnika mnogobrojne žuželke. Pisano

svetli hrošči trstičniki (*Donacia*, *Rohrkäfer*) se grejejo na njih v solnčni peči, njihove ličinke pa so prebivale v koreniki globoko v blatu skriti, dva slučaja, ki tvorita oba slasten oblizek za lisko, ki preiskuje površje in srčne globine svojega revirja.

Izprehajale so se mlade živalice med široko- in ozko-listo rogozjo (*Typha latifolia*—*et angustifolia*), kojih rjave, valjaste, žametaste ščetice so sestavljene iz neštevilnih cvetov; med vodnim trpotcem (*Alisma Plantago*, *Froschlöffel*) z rožno-rdečim cvetjem in lepo vijolo (vodoljuba, *Butomus umbellatus*), to tako malo znano in vendar tako domačo rastlino, ki dviga nad vodo svoj kobulj dolgo-pecljatih lilastih rožic.

V liskinem edenu je še mnogo drugih postav iz dvora lepe Cvetane, ki se pa nosijo večinoma bolj po tuje. A tega jim ne bomo zamerili, ako pomislimo, da so naše povodnice potomke prababic, vajenih tropiškega podnebja, kakršno je vladalo pred tisoč in tisoč leti po naših krajih. Kjer so zdaj pohlevni travniki in gozdi, so rastle takrat palme in gozdi drevesastih praproti. Ali ni prav taka, kot kaka tujka onale rastlina, ki sameva posamič med logovi močvirske site (*Heleocharis palustris*, *Teichbinse*) in raznih ostric (*Cyperus*)? — To je strelno zelce (*Sagittaria sagittifolia*, *Pfeilkraut*) s krasnimi puščičastimi listi in lepimi modernimi klobučki iz treh belih venčnih listov kot cveti.

V ozadju naše slike iztegujejo kvišku vratove neke kobuljnice

z belimi cvetnimi slamniki. Ker je ta noša znana že slehernemu od domačega peteršilja, kumne, korenja, krebulice, janeža in komarčka, zato se je že marsikdo zastrupil s tem pikastim mišjekom (*Conium*

maculatum, Schierling), ki ga ni znal ločiti od koristnih umbellifer. Morda kaže nerazločna slika tudi veliko trobeliko (*Cicuta virosa*, *Wasserchierlnig*), eno najbolj strupenih slovenskih rastlin. Globoko v blatu tiči njena zeleni (*Sellerie*) podobna sladka korenina, ki je odznotrj predalčasta.

Tako so minevali dnevi in tedni drobnim liskam, ki so ščebe-tale pogostoma malo pesmico, katero so čule večkrat od Pešaških otrok. Teh se niso prav nič bale, kajti male deklice, od najstarejše Rozinke pa do male Barbike jim niso storile nikdar kaj žalega, ampak le gledale veselo ploskajoč z ročicami z brega in prepevale:

»Majhna sem bila, piške sem pasla,
Piške so čivkale, jaz sem pa rasla.«

Rastle so liske, dokler niso dorastle in postale godne, da so se mogle dvigniti z lastnimi krili in poleteti vunkaj v širni, širni svet.

Ali prej so doživele še novo družinsko veselje. Zakaj nekega večera je prišel z Bistriških pritokov nov gospodar in kmalu je bilo gnezdo polno nove zalege, ki je pa sedaj štela le 6 do 7 jajec. Ko so se izlegli tudi iz teh mladiči in šli v vodo za starimi, tedaj so prišli zraven tudi ostali deseteri bratci in sestrice in so zvesto po-magali pitati mlajše sorodnice.

Bilo je pa že tudi pozno poletje. Ta čas se snide vselej večja družba v našem ločju. Mlade žabice in ribice so se potegnile, zato se prikažejo čaplje, da jih nekoliko decimirajo. Mračna bobnarica (*Botaurus stellaris*, *Rohrdommel*) ima mlade v trsju in race gogo-tajo z gosmi vred kot za stavo.

Kakšen peklenški vrišč pa nastane šele zvečer, ko se spusti vojska škorcev na trsje, da si poišče mesta za prenočevanje!

Čopasti ponirek, ki mu ni nikoli dovolj miru in samote, bi najrajše vse popustil in odšel v svet, ko bi le vedel, kam.

Zeleni vivek (priba) tudi prispeva svoj del k bajarskemu kon-certu, bela pastiričica pa daje od brega takt z gibčnim repkom.

Ko pride jesen, tedaj poka raz bregove in svinčeno proso škropi med biček, da žalostno majejo z velimi glavami vse vodne rastline — v tem času velja tudi tebi, draga liska: »Pozor! Čuvaj se!« Kajti šibre ne poznajo šale in ne delajo veliko razlike med krilatci na ribniku. Proč moraš liska, proč ti in družinica, proč od milega bazarja na Grmarišču, proč v daljni svet na južno stran, ali pa te zajame pogibelj na zamrzlem močvirju. Nekatera naših tova-rišic bo našla neznan grob na tuji poti, kot žrtev roparskega bodala.

Ve, mile znanke pa, to upamo in vroče želimo, se povrnete konec zime zopet k nam, da iznova valite na gnezdnem otočku in zopet peljete na izprehod ljubeznive male liske. (Konec prih.)

Josip Logar:

Radovan.

Zaloigra v štirih dejanjih. — Slika iz kmetiških uporov v 16. stoletju.
(Dalje.)

5. prizor. Albert, Radovan.

Albert. Ali si se mu ustavljal iti v vojsko? Seveda, to ni za vsakega. Srca je treba, srca.

Radovan. Vojske so naši ljudje vajeni od mladega. Oskrbnikove jeze se pa tudi ne bojim.

Albert. (Pogleda po mizi). Glej, glej, tole so pa važna pisma. (Bere). Oho, koliko se jih bo tod čez prevleklo! In stari jim gre nasproti, potem se pa vrne samo sè svojim spremstvom.

Radovan. Gospod, Vi govorite o armadi, ki se bo morda tu ustavila?

Albert. Tu pri nas ne. Mimo — pa precej vstran — pridejo iz Ljubljane pešci. V Karlovec gredo in tam nas pričakajo. Graščak in stotnik jih bosta pri glavni cesti samo pozdravila, potem se pa vrneta koj po gozdni poti. Za par dni pa odrinemo še mi za njimi. Nadvojvoda je tudi že na potu.

Radovan. Naši možje se vesele, da se skoro poprimejo sè sovražnikom svetega križa.

Albert. Ha, meni je vseeno, ali branim graščaka, ali vero, ali pa samega sebe. Kdor me rabi, me mora plačati. Ampak to ti pa povem, da sem na tvojem mestu, bi branil samega sebe zastonj, in če bi tudi kri tekla. In to ne šele tedaj, ko bi me sovražnik že davil.

Radovan. Gospod, vi govorite nerazumljivo in temno.

Albert. Ha, nekoč pa sem govoril tako razločno s puško, in tako jasno — ob razsvitljenem gradu. (Se zamisli.) Očeta in mater in sestro mi je vzela ona noč. Zla usoda, da služim tistim, ki sem jim prisegel maščevanje.

Radovan. Albert, vi ste se udeležili kmetiškega upora?

Albert. Nekdo prihaja. — He, ti, znaš kako zapeti od vojakov, od vojske? Le nauči svoje ljudi, ker jim bo dolgčas, preden se prične ples. Pojdiva vun, dokler naju kdo ne pokliče.

6. prizor. Graščak, oskrbnik.

Graščak. Oskrbnik, kaj bolj pametnega si izmisli! Mar misliš, da se bo nadvojvoda s tem zadovoljil? Ampak doma mora ostati! Ha, čutil me boš, Aueršperg! O meni se mu kar samoposebi ume, da bom šel zopet požirat hrvaški prah in gazit bosansko blato. Za tega kmeta mi pa prav po imenu piše, naj ga ne zabim vzeti sè seboj, ker nam zna biti sè svojo hrabrostjo in sè svojo preudarnostjo v veliko korist. Ali me razumeš, oskrbnik? Če prideva midva, naj nikar ne prideva brez gospoda Radovana, ker — ker — —

Oskrbnik. Milostivi gospod — —

Graščak. Ker sva oba brez tega sužnja reveža! Bogovi, in to mora brati črno na belem Janoš! Čuješ, oskrbnik, piši mu, ali mu boš pa povedal, da je najin dobrotnik, tvoj rešitelj, gospod Radovan, ki ga je nadvojvoda 'z lastnim pismom oprostil tlake in desetine in povišal v cesarski armadi, da je ta gospod ali pred kratkim umrl, ali da ima dolgotrajno bolezen, ali da je na božjem potu v Kel-morajn, ali karkoli izmodruješ v svoji hudobni buči. Ampak to ti povem, če je ta mož zdrav, sem jaz bolan.

Oskrbnik. Milostivi gospod.

Graščak. In brata ima župnika. Ha, naj se samo povrnem živ in zdrav iz boja, tako ti povem, da bom jaz župnikoval, ti pa mežnaril. Pastorja ne potrebujem nobenega — čemu pa imam tebe? Kadar ti bo odpovedal jezik, pa porabi bič ali tezavnico, ali temnico, ali karkoli hočeš. Bomo videli, ali bodo župnika bolj poslušali ali mene. Poluteranili se bodo prej, nego bi jih izpreobrnili tisti debeli ljubljanski predikač in vsi njegovi pomočniki. Čemu treba sužnjem cerkve in župnika, če sem jaz lahko brez vsega tega in se niti ne zmislim ne na eno niti na drugo?

Oskrbnik. Milostivi gospod.

Graščak. Oskrbnik, poslušaj me! Na tole pismo odgovori nadvojvodu, kot sem ti že naročil. V petek odrinemo proti Karlovcu, preskrbljeni z živežem za tri tedne, tako mu piši. Polkovniku ravnotako. O kmetu mu nič ne poročaj. Pismo, ki mi ga je priložil za tega sužnja, preberi in pridrži. Prijatelj Aueršperg! Ti ne poznaš Janoša, ako misliš, da bo on za poštarja svojim sužnjem. In mu pišeš, naj pove, ako uživa on in njegova hiša vse tiste pravice, ki mu jih jamči nadvojvodovo pismo in beseda! Pisma in pisemske pravice prejemanj jaz in jih delim ali pa pridržim. Tako mi Boga! Naj zapleni ta suženj stokrat toliko turških topov in konjskih repov in polumesecev in potegne tristokrat toliko nerodnih plemičev iz bojne gruče — na mojem imetju bo samo tisti prost, ki ga bom jaz povišal. — Ukaži, da se kmetje preskrbe in pripravijo za odhod, kakor ti sem naročil. (Odideta; oskrbnik s pismi.)

7. prizor. Vojaki.

Prvi vojak. Saj je pa tudi že zdavna čas, da se primemo poštenega dela. Zlodej naj vzame tako življenje, paziti, da graščak v gozdu kaj ustrelj, in da kratkočasimo oskrbnika vedno z največjimi budalostmi.

Drugi vojak. He, prijatelj, nikar mi ne godrnjaj zoper naš stan. Vesel sem od jutra do večera, svoje moram dobiti, četudi kmetje mro od lakote in žeje. Gospoda nam mora ustrezati, kmet se nas pa mora bati.

Tretji. In drugi ljubiti.

Prvi. Ampak vino imajo dobro v tem kraju. Zato se pa našemu stotniku kar ne da odtod. Hej, še zdaj mi je glava razgreta po tisti kapljici, ki smo jo opoldne dobili.

Drugi. Ampak, da ni bil moj oče tako pameten kakor jaz, temu se niti moj sin ne bo mogel dovolj načuditi. Revez je garal in garal zase in za grajske, prav kot ti reveži, stradal ob suhem kruhu in vodi — in glej, kaj manjka meni? Če se predolgo zasedim in polenim, pa mi že pride kdo povedat, da bo treba na mejo Turka poplašit.

Prvi. He, prijatelj, da je gospoda kot smo mi, ali pa da smo mi gospoda, že zdavna bi bila Bosna mirna.

Tretji. Ampak čast našemu stotniku. Saj je pa tudi Lamber-tove krvi, tako si pripovedujejo dragonci. Pri Bihaču je bil še za poročnika.

Prvi. Fantje, ko nazaj pridemo, pravijo stari vojaki, da bomo udarili po protestantih.

Drugi. Ha, ha — ti se nam ne bodo tako branili kot Turki.

Prvi. Le počasi! Punt bodo napravili.

Tretji. Zoper koga?

Prvi. Zoper nadvojvoda, ker jim noče priznati vere.

Drugi. Če je zame stara dobra, ki sem vsak dan v nevarnosti, bo tudi za nje.

Tretji. Bog živi nadvojvoda! Mi se bomo že pokazali, kdo in kaj da smo! (Zapojo).

Željko. (V zadregi, zbezan.) Gospodje — jaz bi nekaj rad...

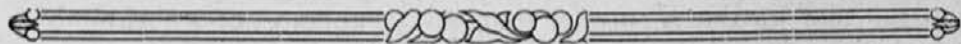
Drugi vojak. He, očka, le naprej. Kaj pa bo, kaj? Mož, tako se ne pride med vojake. Pokoncu, ravno, čako na glavo, salutiraj! Tako.

Tretji. Še enkrat! Tako, zdaj pa pojdi še enkrat vun, in pridi tako, kot te sem naučil. (Željko gre in se vrne.)

Drugi. Glej ga tepca, je že spet pozabil! S katero roko pa ješ in delaš križ, kaj?

Željko. I, s tole. Ampak h gospodu me peljite!

Drugi. Kajpada, takega neotesanca. Miško, daj sem bič, pa bo precej znal in si zapomnil. Pozdravi! Tako, roke v bok! Sedaj molči toliko časa, da te kdo ne vpraša.

Prof. dr. Anton Ratajec:

Zrak.

Človeštvo se je gotovo že v najstarejši dobi pečalo s svojstvi zraka, ki je tako važen za njegov blagor in njegovo gorjé. Napredek v tem oziru pa je bil do najnovejšega časa zelo majhen. Grški modro-slovec Aristoteles (384—322 pr. Kr.) je učil, da je zrak enotno telo in

ga je zato štel med svoje štiri elemente: ogenj, vodo, zrak in zemljo. Ta nauk se je vzdržal več nego 2000 let, dasi ga Aristoteles in vsi poznejši fiziki niso mogli podpreti niti z najmanjšim dokazom.

Šele Henrik Cavendish (roj. 1731, umrl 1810 v Londonu), je ovrgel Aristotelov nauk o zraku. Okrog l. 1785. je dokazal z mnogimi poizkusi, da zrak ni element, ampak zmes, sestavljena iz kislega in dušica. Priprave, ki jih je rabil pri svojih poizkusih, so bile dokaj pomanjkljive. Vkljub temu je določil s čudovito natančnostjo, da je v zraku približno 21 odstotkov kislega in 79 odstotkov dušica. Za njim so se z istim vprašanjem bavili Gay-Lussac, Thénard, Humboldt in dr. Preiskovali so zrak na raznih krajih in v različnih višinah. Vsi so prišli do istega zaključka, kakor Cavendish. Ne dolgo potem se je dognalo, da je tudi oglenčeva kislina (kemična spojina ogljenca in kislega, CO_2) bistvena sestavina zraka. V zraku se je nahaja vedno približno 0.03%. Pri tem je ostalo do leta 1894.

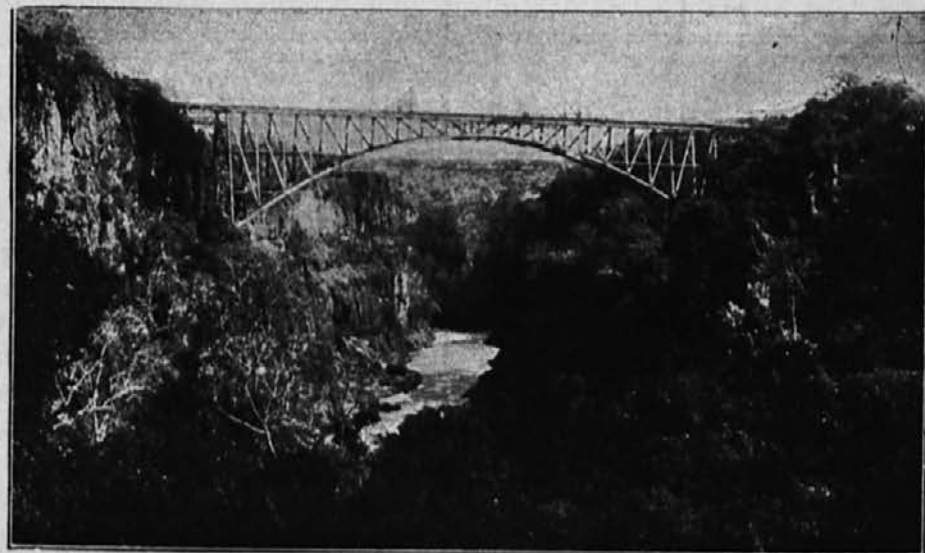
Zrakovni sestavini kislec in oglenčeva kislina se rade spajata z drugimi snovmi. Radi tega se dasta izločiti iz določene množine zraka tako, da iz njega odpravimo najprej oglenčevo kislino s kalijevim hidroksidom, potem pa kislec z žarečim bakrom. Ostali plin je dušec. Leta 1894. je našel angleški fizik lord Rayleigh, da tehta en liter iz zraka dobljenega dušica 1.2572 g, en liter iz kemičnih spojin izločenega dušica pa le 1.2505 g. Iz tega je sklepal, da mora biti prvemu primešan še drug plin, ki je specifično težji od dušica. Lordu Rayleighu in kemiku W. Ramsayu se je res kmalu posrečilo, da sta iz dušica izločila nov plin, ki sta ga imenovala argon. V zraku ga je okrog 0.63%.

Ko se je posrečilo, zrak spremeniti v tekočino, so našli v njem še več novih elementov.

Mnogo plinov se da namreč že pri navadni temperaturi s primernim pritiskom zgostiti v tekočino. Ako n. pr. oglenčevo kislino pri 0° stisnemo s pritiskom 38 atmosfer, se zgosti v brezbarvno tekočino, ki je že precej časa znana v trgovini. Prodaja se v jeklenih, steklenicam podobnih posodah. Na ta način se je posrečilo, utekočiniti razne pline. Le kislec in dušec se še s takim velikim pritiskom nista dala zgostiti v tekočino. Zato so dolgo časa mislili, da je to sploh nemogoče. Pa ni res. Vsak plin ima svojo »kritično« temperaturo, nad katero se ne da stisniti v tekočino, če uporabimo še tako velik pritisk. Ako se pa plin ohladi pod »kritično« temperaturo, zadošča že primeroma majhen pritisk in plin postane tekoč. Tako sta n. pr. Francoz L. Cailletet in Raoul Pictet, zdravnik v Genevi, leta 1877. spremenila v tekočino kislec, vodenec in dušec. Leta 1894. je Olszevski tudi zrak stisnil v tekočino. Njegove poizkuse je nadaljeval profesor Linde v Monakovem in je leta 1897. sestavil aparat, s katerim je mogoče pridobivati tekoč zrak v večjih množinah. V tem aparatu postane zrak tekoč, ko se ohladi do — 186°.

Tekoč dušec vre pri -195° , tekoč kislec pri -183° , tekoč argon pa pri -187° . Ako tekoč zrak polagoma izhlapeva, uhaja iz njega najprej zmes iz dušca in argona, medtem ko kislec ostane še tekoč. Ako iz te izhlapevajoče zmesi odstranimo dušec in argon zopet zgostimo v tekočino, bi se ta morala pri -187° spremeniti v plin, če bi bila samo tekoč argon. To se pa ne zgodi. Tekočina se da z izhlapevanjem še dalje razkrojiti v sestavine, ki vro pri različnih temperaturah. So torej zase novi elementi. Najprej izhlapeva plin, ki se da ločiti v dva dela: helij in neon. Potem izhlapeva argon. Nazadnje pa začne izhlapevati tekočina, ki jo sestavljata kripton in ksenon.

Vsi ti elementi se nahajajo v zraku le v zelo majhnih množinah.

Most čez Sambêsi.

Poleg teh je v zraku solitarna kislina HNO_3 , amonijak NH_3 in ozon. Ozon je neka modifikacija kisleca, ki ima poseben vonj in nastane tedaj, če električna iskra večkrat udari skozi kislec. V zraku se dalje nahaja nekako 0.85% vodenega hlapa ali para. Z mrzlo vodo napolnjena steklenica postane vedno rosna, ker se na njej zgosti vodeni par, ki je v zraku.

V novejšem času je Francoz Armand Gautier v zraku zasledil še eno sestavino. Preiskoval je zrak v Parizu, v gozdih, v Pirenejih in na morju. Na podlagi svojih poizkusov je dokazal, da je v zraku tudi približno 0.02% prostega vodenca.

Končno je v zraku na milijone majhnih delčkov prahu. Dimniki naših peči in tovaren pošiljajo neprenehoma v zrak cele oblake prahu. Vetrovi in viharji odnašajo tja neizmerne množine peščenega prahu iz puščave, cvetličnih praškov ter raznih organskih in

neorganskih delčkov, ki jih pobirajo na zemeljskem površju. Ognjeniki bruhajo iz zemlje pepel, ki se poizgublja v zrak. Razburkani morski valovi ga napolnujejo z majhnimi kapljicami morske vode, ki izhlapeva v zraku in pušča v njem majhna zrnca morske soli. Kdo bi naštel vse milijone bakterij, malih organizmov, ki mrgole v zraku in povzročujejo razne bolezni?

Skratka lahko rečemo: Čist zrak, brez prahu, je po večini zmes kislega in dušica. V tej zmesi se nahaja majhna množina argona, ogljenčeve kisline in vodenega hlapa ter sledi solitarne kisline, amonijaka, ozona, vodenca, helija, neona, kriptona in ksenona.

Zrak torej ni tako enostavna zmes, kakor so mislili pred 20 leti. Četudi se v njem novi elementi nahajajo v zelo pičli množini, so vendar le njegove bistvene sestavine. (Dalje.)

Prof. Fr. Peagov:

Zimsko cvetje.

(K slikl.)

V novembru smo. Dnevi so megleni, ostri in kratki, noči dolge kot večni sen in temne kot grob. Nekega jutra se razpenja pretenka ledena skorjica ob potoku in na bazarju! Nov svet! Drugo jutro je prvi, debeli sneg! Zima je pred durmi, zima s svojim brčkimi viharji, ki zavijajo mimo mojih proti Grintovcem obrnjenih oken kot lačni lisjaki in režejo potniku v lice kot brušene britve.

Našo šentviško ravnino je spremenila v orjaško palačo iz ledu in snega, s silovitimi stebri in slopovi v ozadju, ki prekašajo v svoji beloti najčistejši alabaster. Nad našo ravnino se dviga najpreje ponižna Šmarna gora kot sedež ponižne Device, za njo pa se blišče daleč v ozadju gorenjski orjaki in bliže na desno kamniške planine.

Spredaj pred tem stebrovjem pa se razprostira zimski vrt s svojim cvetjem. Vse drevje v njem je kot prepreženo s srebrnimi nitkami, vsaka vejica je polna nežnega srena, ki jo diči kot jabolčno cvetje, cela planjava se zdí kot tepih posejan z biseri, pretkan s srebrom.

Sneg gre. Neizrekljivo prija mojemu očesu krotki ples nedolžnih snežink. Zrak je miren, krehke stvarce prihajajo brez škode na zemljo. Njihov ustroj je pravo čudo; vsak kosmiček namreč obstaja iz tisočev kristalov, zvezdic, roset in gosto skupičenih iglic. Ako jo opazuješ s prostim očesom, se ti stvarca predstavlja le kot bela, brezlika pega, ki se opoteka po zraku, pleše z družicami više in niže, se zgoščuje v kosmičaste kepice in ovija naravo v belo kožuhovino. To je kraljevi hermelin, s katerim zaljša zima svojo naravo; preide pa v dražesten puh tam, kjer tvori ozadje modro nebo. Po grmovju visijo

snežne kepice kot razpokle glavice bombaževega semena, na drobnih mladikah pa se spremenene srebrni paski in bleščice v pernatu okrasje.

Oglejmo si zimsko cvetlico od bliže! Če hočemo prodreti v bistvo snega malo globlje, potem treba oborožiti radovedno oko s povečalnim steklom, za atelijé pa si izberemo ledeno mrzlo sobico. Začudeno, na pol zaspano gledajo skozi okno dremotne trte divje Ampelopse: na oknovi deski stoji bliščeči instrument, ki mora do dobra prezebsti. Najmanjša sled toplote ji je zoprna do smrti; vpričo tebe se stopi iz gole melanholijske, ako ji ne ponudiš stolca mrzlega ko led v podobi hladnega predmetonosca. Iztegnimo torej z mrzlo pinceto stekleno ploščico in položimo snežno zvezdico na objektno mizico. Urno svinčnik v roke in malo skico na popir, kajti že se dela meglica na priočnici in naša mala vila že začčenja kriviti obrazek v kisle poteze, konice prefinih iglic se talijo in zaokrožajo. Zato sapo k sebi za par trenotkov, da se ti poskus posreči.

Če ne ponudimo prijaznemu bravcu v spominski album fotografije naše Sneguljčice, je vzrok le-ta, ker jo dobro pozna iz katerekoli mineralogije kot lepo kronico, dražestno listje ali zvezde.

V oblakih nastajajo snežinke poedino, v večjo družbo snežnih kosmičev se združujejo še le med potom. Oblaki, ki plovejo po ozračju s temperaturo 0°C ali še nižje, ne obstajajo iz vodnih par, ampak iz malih ledenih kristalov. Ko pa pridejo v vas novi hlapovi in jih povečajo, jih zrak ne more več nositi, zato popadajo na tla — tedaj gre sneg. Če so spodnje zračne plasti nad našimi glavami pregorke, se stopi ledena zvezdica v vodno kapljo — na zemljo dežuje, dočim v višjih sferah veselo naletava sneg. Zanimivo je tudi to, da pri hujšem mrazu ne sneži, ako je namreč temperatura pod -1°R . Brez zanimivosti tudi ni, ako povemo, da se menjava oblika snežnih zvezdic s stopinjami zračne temperature. Vendar pa prevladuje število šest; mineralog pravi, da voda kristalizuje heksagonalno ali sedmerosomerno.

Kako čist in zdrav je solnčni zimski dan! Ni čudno to, saj odnese mala snežinka v svojih milijardah po številu vso nesnago seboj iz zraka na zemljo. Zato se ne vrača dijak pozimi s sprehoda truden, zaprašen in poten kot o juliju, ampak osvežen, čil, vesel, jeklen. In to je eden glavnih sadov zimskega cvetja. Vun iz mračne sobe, kjer pojema stroj življenja in bije vedno šibkeje njegova ura, vun na prosto, da se prenovi zamodrela kri z novim ozonskim kurivom v energičen življenjski tok, zmožen za vsako delo, ki ga nalaga dolžnost!

Pa še živahnejše slike nam nudi zimska pokrajina. Na prostornem dvorišču, na vsaki strani glavnega pročelja se razprostira vsako zimo kot steklo gladko ledeno torišče, nastalo iz poletnega igrišča. Vodni hidrant in vrtna škropilnica prideta tukaj do popolne veljave, kot stvaritelja zimske, polzke arene. Po njej pa švigajo strelovito in

lahkotno, kot vodni pajki radostni drsavci z železnimi podplatki in si križajo v umetnih vinjetah in čarovitih vijugah, osmícah, spiralah, posamezno, v parih ali celih kolonah gladko pot.

Nič manj živahno ne utriplje življenje pet minut proč, na vižmarskem brežišču. Ko prinese zima prvi sneg, tedaj pozabi mladina na igre pod toplo streho, pripravi si sankališče. To leži zelo ugodno blizu ceste, ki vodi iz Ježice na Vižmarje, je ravno prav strmo in izpeljano v lahkih krivuljah v smeri proti savskemu produ.

Da se izplača trud za to zimsko zabavo, nam spričuje tudi naša slika, ki je plod letošnjega zimskega vrta. Na zefirno-lahnih perotih

drči tovariš za tovarišem po hribcu navzdol, vodeč male sančice med glasnim smehom, krikom in vikom vesele okolice. Nič ne de, če se tuintam prekopicne kak porednež, ne toliko iz nesreče, kolikor iz prešerne originalnosti in vrtoglavja.

Od nedaljšnih savskih bregov pa svari vodomec z glasnim vikom mladeniče pred preveliko predrznostjo. Rjava divja raca s kovinsko-zeleno glavo brodi po redki nezamrzli kopeli v produ, iz katere globin strmijo zelene vodne rastline kot »potopljena pomlad«. Povodni kos žvižga svojo enostavno, a veselo kitico, preprosti orkester za sankarski šport.

Dr. A. Breznik:

Zanimivosti iz našega štetja.

Čim zvitejši matematik je kdo, tem manje znamenj ali številke potrebuje. Najbolj zviti matematik bi shajal celó z dvema številkama t. j. z 1 in 0, s pomočjo katerih se dajo vsa števila izraziti, kakor je pokazal znani matematik in modroslovec Leibniz. Da tiči v tem velika posebnost matematike, so slutili že od nekdanj vsi tisti, ki so imeli ž njo kaj opraviti. Od tod poskusi pri vseh narodih, kako bi se dala s kolikor mogoče malo znamenji izraziti tudi največja števila. Rimljani so potrebovali za to, kakor je znano, samo sedem znamenj, ali važnosti nameščanja niso poznali in so stavili znamenja drugo k drugemu. Mnogo neokretnejši so bili Grki, ki so šteli sè črkami, kakor so se naučili od Semitov. Prekosili pa so vse narode sveta stari Indijci, ki so že od časov, kar jih pomni zgodovina, pisali števila na najpreprostejši način. Rabili so poleg številke 1 do 9 tudi ničlo (0), s pomočjo katere so mogli izraziti tudi najvišja števila. Ta zviti način so opazili v 9. veku Arabci, ki so ga še spopolnili in v 13. veku seznanili ž njim Italijo, odkoder se je širil po vsej Evropi, dokler ni bil v 16. veku povsod sprejet. Dasi je ta preprosti način indoevropska najdba, so vendar Arabci kot posredniki za nas zaslužni možje, za kar so jim tudi evropski narodi izkazali dostojno hvaležnost s tem, da so si na večer spomin njih posredovanja izposodili ime za eno arabsko številko. Nemška beseda Ziffer, ki je znana tudi vsem Slovanom, italijanska cifra »skrivno pisanje«, francoska chiffre »skrivno pisanje«, »številk«, angleški cipher, so vzete iz arabske besede: čifar, kar pomenja tam ničlo; v imenovanih jezikih pa se je pomen nekoliko spremenil.

Zdaj pa nastane važno vprašanje, so li stari indijski matematiki prišli po svoji glavi do tega, da so s tako malo znamenji izražali naštevanko? Kdor ni v jezikoslovju dovolj podkovan, bi temu kmalu pritrdil, ali pravi jezikoslovec bo rekel, da so matematiki pobrali svojo modrost na jezikoslovnem zelniku. Tisti, ki so znali z malo besedami veliko povedati, so bili jezikoslovci, ne pa matematiki! Čast našim bratom, starim indijskim jezikoslovcem, sorodnim po duhu in po krvi, ki so matematikom prižgali luč! Ni namreč majhna reč, da so ti očaki iz 10 besed naredili imena za takratno naštevanko. Če je znal matematik kaj koreninice puliti, je videl, da je v jeziku do števila 1000 samo 10 besed! Kaj čuda če mu je potem v glavo šinilo, naj tudi za pisanje naštevanke izbere samo 10 številke! In jih tudi res ni več izbral. V naših indoevropskih jezikih je namreč ime za 100 vzeto od ravno iste besede kakor ime za 10. Ker se pa s tema dvema številoma šteje notri do 1000, je naravno, da je od števila 9 do 1000 v jeziku samo ena beseda nova, in ima potem takem jezik samo 10 besed kakor tudi pisava samo 10 zna-

menj. Za deset je bil koren dekm, iz katerega so se razvila imena indoevropskih jezikov: grško *δέκα*, latinsko *decem* (govorili so Latinci dekm), slovensko *des-et*, nemško najprej *tehn*, potem *zehan*, zdaj *zehn*, zato se še h piše, čeprav se je v govoru izgubil. Za število 100 je prav tista beseda, da jo pa moremo ločiti, je končnica drugačna: dekm-tom. To se je okršilo najprej v dkmtom, potem pa v kmtom; iz tega pa imamo v latinskem *centum* (govorilo se je *kentum*), v grškem *ἐκατόν* (ê pred *zaton* pomeni »en« sto), v nemškem po starem *hundert*, zdaj *Hundert*, v slovenskem *sto*.

Kako pa so naši starodavni predniki prišli do tega, da so dali številu 100 isto besedo kakor številu 10? Odgovor na to je prav lehak. Naši predniki so šteli po dekadičnem načinu, to je da so s pomočjo desetice postavili vsa višja števila. Da so si vzeli za podlago ravno 10, res ni bilo kaj posebno zvitega, ker je po dekadič-

Baku.

nem načinu ustvaril Bog prste na rokah in nogah in so imeli podlago za nadaljnje štetje — če ne v glavi pa vsaj na rokah in nogah. Ali nekaj so morali imeti tudi v glavi! Saj je Bog tudi starim Babiloncem ustvaril po 10 prstov, pa jih niso znali porabiti, temuč so za svoj števeni način vzeli enoto 12, kar je prav neokretno! Vendar se pa mi še danes redimo ob njih zabitosti, ker časovnega štetja po 12 mesecev, 24 ur na dan itd., ki smo jih sprejeli od Babilonca, še do danes nismo mogli bolje izraziti. Da pa so naši predniki vzeli ravno 10 za enoto, ki je najpripravnejša, kaže, da so vedeli, čemu jim je Bog prste ustvaril. Šteli pa so naši predniki od 10 naprej tako: obe desetici, tri desetice, štiri desetice ... deset desetic = 100. Beseda 100 ni nič drugega, kakor desetica desetic; in tako je lahko umljivo, zakaj je sto istega korena kakor deset, in to v našem kakor tudi v vseh drugih indoevropskih jezikih. (Konec prih.)

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Dalje.)

Vse dosedanje otvoritve (začetki) iger imajo smer odpreti po prvih dveh potezah obema letavcema in dami pot. Skakavca nista zaprta. Radi tega imenujemo take začetke »odprta igra«. Z današnjim nadaljevanjem preidemo pa na »zaprte igre« (geschlossene Spiele). V prvi vrsti imamo francosko partijo. Kako se igra, pokažejo nam sledeče partije.

Partija 40.

Beli: Marshall. Črni: Sviderski.

1. e2 — e4	e7 — e6	17. Lc1 — e3	Sb8 — c6
2. d2 — d4	d7 — d5	18. Ta1 — b1	Ta8 — d8
3. e4 × d5	e6 × d5	19. Dd3 — c4 +	Kg8 — h8
4. c2 — c4	Sg8 — f6	20. 0 — 0	Sc6 — a5
5. Sb1 — c3	Lf8 — b4	21. Dc4 — a4	b7 — b6
6. a2 — a3	Lb4 × c3 +	22. Le3 — d4	De5 — e7
7. b2 × c3	0 — 0	23. f2 — f4	c7 — c5
8. Sg1 — f3	Tf8 — e8 +	24. Ld4 — e5	De7 — d7
9. Lf1 — e2	Sf6 — e4	25. Da4 — c2	Sa5 — c4
10. Dd1 — c2	d5 × c4	26. Tb1 — d1	Dd7 — c6
11. Sf3 — e5	Lc8 — f5 a)	27. Td1 × d8	Te8 × d8
12. Le2 × c4	Se4 — d6	28. Tf1 — d1	Td8 × d1
13. Lc4 × f7 + b)	Sd6 × f7	29. Dc2 × d1	Dc6 × g2 ??? c)
14. Dc2 × f5	Dd8 — f6 !	30. Kg1 × g2	Sc4 — e3 +
15. Df5 — d3	Sf7 × e5	31. Kg2 — f3	Se3 × d1
16. d4 × e5	Df6 × e5	32. c3 — c4	in črni se vda

zaradi izgube skakavca!

Opazke. a) Dobro namišljeno; vendar bi bilo Se4 — d6 boljše. b) Dobro igrano; črni bi pa zopet boljše igral Kg8 — f8 mesto Sd6 × f7. c) Črni se podviza v svoj grob.

Partija 41.

Beli: Harmonist. Črni: Burn.

1. e2 — e4	e7 — e6	10. Lf1 — d3 b)	e6 — e5 !!
2. d2 — d4	d7 — d5	11. d4 × e5	Sd7 × e5 !
3. Sb1 — c3	Sg8 — f6	12. Sg1 — e2	c7 — c5 !
4. Lc1 — g5	Lf8 — e7	13. c2 — c3	Lc8 — h3 c)
5. e4 — e5	Sf6 — d7	14. Ke1 — f1	Lh3 × g2 +
6. Lg5 × e7	Dd8 × e7	15. Kf1 × g2	Df6 — f3 +
7. Dd1 — d2	0 — 0	16. Kg2 — g1	Df3 — g4 +
8. Sc3 — d1	f7 — f6	17. Kg1 — f1	Dg4 — h3
9. e5 × f6 a) ?	De7 × f6	beli se vda, ker preti Se5 — f3 + in dobi damo.	

Opazke. a) Stane partijo! b) Sg1 — f3 bi bolje držal. c) »Lepčena« kombinacija kakor kažejo naslednje poteze.

Partija 42.

Beli: H. Billecard. Črni: S. Alapin.

1. e2 — e4	e7 — e6	15. Sd4 — f3 !	Sd5 — f4 !
2. d2 — d4	d7 — d5	16. Tf1 — e1	Dd8 — f6
3. Sb1 — c3	Sb8 — c6	17. Le2 — f1	Lc8 — g4
4. Sg1 — f3	Sg8 — f6	18. Te1 — e3	e5 — e4 !
5. Lc1 — g5	d5 × e4	19. h2 — h3	Sf4 × h3 +
6. Sc3 × e4	Lf8 — e7	20. g2 × h3	Lg4 × f3
7. Se4 × f6 +	Le7 × f6	21. Dd1 — c1	Ta8 — d8
8. Lg5 — e3	0 — 0	22. c2 — c4	Df6 — g5 +
9. Lf1 — d3	Sc6 — b4	23. Kg1 — h2	Dg5 — e5 +
10. Ld3 — e2	c7 — e5 !!	24. Kh2 — g1	Td8 — d6
11. 0 — 0	e5 × d4	25. Te3 × f3 !	e4 × f3
12. Le3 × d4	Lf6 × d4	26. c4 — c5	Td6 — g6
13. Sf3 × d4	e6 — e5	27. Kg1 — h1	Tf8 — d8
14. a2 — a3 ?	Se4 — d5	in beli se vda.	

K tej partiji pripomne ruski mojster Alapin tole: »Gotovo bi beli boljše lahko igral v nekaterih potezah in odvrnil nevarnost od sebe. Vendar ni pa nikjer očitnega pogreška ali tako močne poteze, iz katerega bi se dalo sklepati na dobiček. a) Nova poteza Sb8 — c6 (Alapinovo uvedenje) zagotovi črnemu iniciativo za uspeh, ako beli ne igra e4 × d5.*

Francoska partija (igra) se močno rabi ravno zaradi kombinacij v sredi igre (Mittelspiel).

Rešitev nalog v št. 4.

Naloga 34.

1. Dg8 — e8
2. Dg6, f8 × e7 c6, mat.
e5 d7

Naloga 35.

1. Lc2 — d1
2. D, S T mat.

Naloga 35.

1. De2 — g4	c7 — c5	1. —	Ke5
2. Dg4 — f4		2. c3 — c4	
3. d3 — d4, De4, e6 mat.		3. Sf7, D	mat.
1. —	Kc5	1. —	Sf8
2. Db4 +	Kd5	2. De6 +	Kc5
3. Dd4	mat.	3. Dc6	mat.

Naloga 36.

1. Db1 — e1	Kc5 — b6	1. —	Kd6
2. De1 — a5	Kb6 × a5	2. Db4 +	K
3. Se5 — c4	mat.	3. Db8, d4	mat.

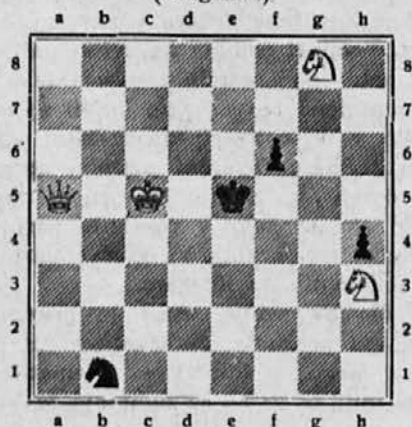
drugo lahko.

Poprava. Naloga 39. v št. 5. Beli letavec stoj na a6; beli turn na d5; črni letavec mora priti na d2, a zato odpade beli letavec c1.

Današnji dve nalogi sta lahki. Le pogumno nadnje!

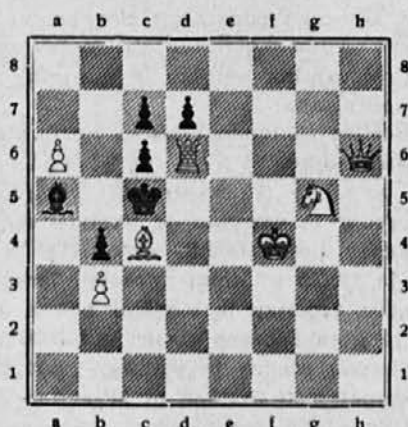
Naloga 40. (A. Uršič.)

(Original.)

Mat v 3. potezi.

Naloga 41. (J. Kotoč.)

Mat v 2. potezi.

Drobiž.

Rešitev ugank v 5. številki »Mentorja«. Kdor je v 1. uganki uganil prvo besedo, temu je bilo lahko najti tudi druge. Če odvzameš besedi Vulturinus (reka v stari Italiji »caput« — prvi zlog, ostane Turnus, kakor je bilo ime junaku iz Eneide. Če odvzameš »caudam« (rep) — zadnji zlog, dobiš vultur (jastreb); in če slednjič izpustiš srednji zlog, »viscera«, ostane vulnus (quod dolet).

2. Pri 2. uganki velja Goethejev: »Willst du immer weiter schweifen, sieh! das Gute liegt so nah!« Bombastična napoved »Ego sum principium mundi et finis saeculorum« je mnoge premotila, da so iskali rešitve te ugank v filozofiji. Eni so mislili, da je to »tempus«, drugi, da »nil« (= nihil). Prav so storili tisti, ki so ubogali Goetheja, češ to ne more biti nič drugega nego črka »m«. Kajti ona je začetek besede »mundis« in konec besede »saeculorum«. Tudi je trojna, ker je iz treh delov.

Obe uganki so prav rešili: J. Barle, J. Pintar, I. Pivek, J. Šoklič, šestošolci; Fr. Presetnik, petošolec. Vsi v Št. Vidu.

Uganke.

1. Prima¹ docet, quem quis soleat vehementer amare.

Alter² nil narrans coniungit plura negando.

Tertia³ ritibus in sacris adhibetur agendis,

Pars hominum vitae est, quod summa significatur,

Quam multo veteres magis hac aetate colebant.

2. In caelo vox² est una, novem quae scripta figuris³;

Tres fel habet, cuncta sed cita felis habet.

3. Poma Petrus carpsit, decerpsit et arbore Paulus;

Pomorum numerus, quis sit, uterque latet:

Petrus ait Paulo: »Duo des mihi poma; tuorum

Pomorum numerus tunc mihi duplus erit.

Paulus ait Petro: »Tria des mihi poma; tuorum

Pomorum numerus tunc mihi triplus erit

Dic, quot poma Petrus, quot Paulus ab arbore carpsit,

Si quid arithmetica doctus in arte potes.

A. Koritnik.

Uganke za risarje. Spretni risar, pokaži svojo spretnost in nariši:

1. V dveh potezah vojaka, ki za obzidjem na straži stoji.

¹ syllaba: ² beseda: ³ črka.

2. V dveh potezah psa, ki okrog vogla leti.

3. Ubogega popotnega človeka, ki je z brega v vodo skočil, tudi v dveh potezah.

Proizvajalna tehnika in material nista predpisana.

Rešitev in imena rešilcev v prih. štev.

Naše slike. Vhod v Simplonski predor (št. 5, str. 112). Simplonski predor je vzhodno od istoimenskega prelaza v Lepontinskih Alpah. Od leta 1905 je 19.755 m dolgi predor izročen prometu. Izpeljan je v višini 705 m, dočim je gorski hrbet visok nad 3000 m. Simplonski predor je velikega pomena za promet med Genfom in Milanom. Železnične vlake vozijo skozi ta dvojni predor večinoma električne lokomotive. — Most čez Sambēsi (str. 131).

Sambēsi je južnoafriška reka, ki nastaja pri 13° S iz raznih pritokov in se po 2500 kilometrov dolgem teku izliva v Indijski ocean. Sambēsi ima globoko zarezano strugo, veliko brzic in 120 visoki Viktorija-slap, kjer teče voda 1:8 km široke reke v 50—100 m široko razpoko. Velikanski most je namenjen za železnico, ki bo v doglednem času vezala Capetown z Aleksandrijo. Velikost mostu se spozna šele v primeri z ameriškansko hišo, ki jo kaže slika str. 140. — Baku (str. 136). Okolica mesta Baku v Transkavkaziji

ima prebogata ležišča petroleja. V letu 1898—1901 je Baku dal več petroleja kakor Združene države v Severni Ameriki. Večidel prihaja na svetlo nafta, ki je zelo po petroleju dišeča tekočina temnozeleno barve. Po ceveh spravijo nafto v 30 rafinerij na vzhodni strani mesta Baku. Očiščeni petrolej spravijo po ceveh v Batum ob Črnem morju, kjer ga izvažajo v posebnih parnikih, ostanke pa porabijo za kurivo parnikov in lokomotiv na Ruskem.

Zlo na svetu. »Svet je prazen in oče vse praznote; pravzaprav ni drugega nego mehurček s prizmatičnimi barvami; in še te se nahajajo le v našem čutnem spoznanju, torej prevara naših možgan,« pravi veleučeni kardinal Manning.

Čemu torej veselje nad življenjem! Saj je bil Manning vendar nadvse izobražen mož, steber katoliške cerkve na Angleškem, in se je strinjal z nauki veri sovražnih modroslovcev, ki trdijo, da je svet poln zla in nereda. Potemtakem je vendarle res, kar učijo posamezni o skupnem zlu na svetu.

Tako bi lahko marsikdo rekel, ako se ne bi mogel, oziroma hotel prepričati o napačnem naziranju dotičnih modroslovcev, ki sejejo podobne zmote med svet. V resnici je drugače. Res je marsikaj nepopolnega na svetu, ki na videz kvari harmonično celoto narave. Le pomislimo na vsakoletne prirodne prikazni, ki uničijo več ali manj človeške naprave. Vsakdo se še spominja na zadnji večji potres meseca grudna 1. 1908., ki je uničil namah Messino in Reggio. Ali ni to videzna nesmotrnost v naravi? Naj molčimo o češčih nalivih, ki pokončajo cele kraje in napravijo mnogo škode, da morajo poslanci včasih po več mesecev prositi državo za popravilo škode. So prikazni v naravi, o katerih veljajo Schillerjeve besede:

»Denn die Elemente haben
das Gebild' der Menschenhand.«

In drugo. Ali je to smotrnost, ako služi ena žival drugi v hrano? Ako se ljudje med seboj sovražijo in nasprotujejo? Vse to ne zavrača pravega pojmovanja o redu v naravi in o cilju člo-

veškega življenja. Je pač treba, da živali počasi izginjajo iz zemeljskega površja. Ta naredba je vredna Boga — Stvarnika. S tem, da živali nižje vrste služijo v življensko hrano višjim, se ohranjujejo posamezne vrste živalstva. Kajti narava je dolžna skrbeti le za vrste v kraljestvu Faune, ne pa za posamezna bitja. In še nekaj. S tem, da uživajo živali le meso neposredno umorjenih, kroži takorekoč življenje v vednem kolobarju. Tudi na to je moral misliti naš Gregorčič, ko je zapel:

»In videl vedno sem vrtenje,
Prelivajoče se življenje,
Prerojevanje, prenavljanje,
Iz bitja v bitje presnavljanje.«

Nasprotniki resnične filozofije se radi sklicujejo na smrtno bolečino zemeljskih bitij. Njim se zdi bolečina nekaj neutemeljenega, zlasti človeka nevrednega. Toda bolečine so v prvi vrsti, ki delujejo na živalsko čutenje in vzbujajo tako potrebna čustva v ohranitev posameznih živalskih skupin.

Pa tudi za človeka ni bolečina nikako zlo. Saj menda nismo taki brezverci, ki bi obupavali nad lastnim gorem, ki nas je zadelo. Bolečina je znamenje naše odvisnosti od Boga. Trpeti je eden izmed tistih glagolov, ki si jih je človeštvo ustvarilo v spoznanju svoje malenkosti v primeri z višjim bitjem. Lepo je izrazil to misel naš pesnik:

»Poskušnje element je pač plamen,
in je li velik on, ki ni v trpljenju?
Še Oni, da dozorel bi vstajenju,
je bil pribit na križ, v zemljo vsajen
in v boli nadčloveški osamljen,
prepuščen smrtnega strahu drhtenju!«

Dr. I. Pregelj.

Strah pred smrtjo je dediščina prvega padca. In vendar je strah izvrsten vzgojitelj človeških src. Ze Plinij ml. je rekel: »Timor emendator asperimus.« Strah ni znak malodušnosti, kajti on je lastnina tako pogumne kakor boječe duše. On drži človeka v ravnotežju med napetostjo in mlačnostjo. Zato tudi strah pred smrtjo — in tudi smrt sama — ni nikako zlo na svetu.

Del celote ima vedno lastnost celote same. Če je kaj v celoti nepopolno,

mora biti tudi v posameznih delih. Ker pa je svet vedno v stanju izpopolnjevanja in je torej nemogoča izključitev posameznih »nerednosti« na zemlji, tudi bitja na našem planetu ne morejo biti popolna. To pa še ni zlo, ampak le vidno znamenje prihodnje popolnosti.

Nedin Sterad.

Zgodovinske anekdote, zbira profesor dr. Š.

Karol XII. in vino. Kot deček se je Karol XII. napil vina in v svoji pijanosti hudo razžalil mater. Streznivši se je spoznal veliko svojo napako, vzel zlato čašo, si jo do vrha napolnil z vinom, šel k materi in ji rekel: »Vidiš, mati, to je zadnja kaplja vina, ki jo spijem.« Spil je vino in vrgel čašo v kot. Držal se je svoje obljube: nikdar več ni pokusil opojne pijače.

Odkritosrčnost. Ludovik XIV. je pokazal nekoč slavnemu kritiku Boileauu svoje pesmi in ga vprašal, kaj misli o njih. »Veličanstvo,« odgovori mu Boileau, »Vam ni nič nemogočega. Hoteli ste napraviti slabe verze in posrečilo se Vam je.«

Nekoč je ta kralj igral in se zmotil. Dvorniki so obmolknili, nihče si ni upal ziniti; kralju se je zdelo, da nekaj ni prav. V tem mučnem položaju vstopi grof Grammont. »Odločite Vi, kdo ima prav,« pravi kralj. »Vi nimate prav, Vi ste izgubili, Veličanstvo,« odgovori grof brez premišljanja. — »Kako to, saj niti ne veste, kako je vsa stvar.« — »Veličanstvo, ako bi bila stvar le najmanje dvomljiva,« odgovori Grammont, »bi se bili ti dvorniki vsi brez obotavljanja izrekli za Vas.«

Platonov človek. V Akademiji je Platon razlagal svojim učencem, da je človek dvonožno bitje brez perja. Diogen, ki je slučajno prišel mimo, je hitro vjel petelina, mu izruval perje in ga vrgel pred modrijana z besedami: To je Platonov človek.

Ošabnost in ničemernost. Drugič je Platon govoril o ničemernosti. Diogen je vstal in začel skakat po preprogah v modrijanovem stanovanju, rekoč: »Teptam Platonovo ničemernost.«

»Z Diogenovo ošabnostjo,« ga zavrne Platon.

Velik in dolg. Napoleon je bil jako majhne postave. Nekoč je hotel vzeti knjigo z visoke omare, pa je ni mogel. Hitro priskoči general Angereau z besedami: »Veličanstvo, naj Vam dam jaz knjigo, jaz sem večji.« — »Vi niste večji, ampak daljši,« je bil odgovor.

Friderik II. in tobačnica. V osemnajstem in v začetku devetnajstega stoletja je bilo nosljanje zelo v navadi. Jako rad je nosljal tudi pruski kralj Friderik II. Da bi mu ne bilo treba vedno stikati po žepih za tobačnico, je dal položiti na vsak kamin eno. Nekega dne opazi iz svojega kabineta strežaja, ki stoji v sosednji sobi pred kaminom in ogleduje kraljevo tobačnico. Radoveden, kakšen tobak noslja kralj, iztegne prste in si privošči to dobroto. Kralj misli, da ga zadene strela, a vendar nič ne reče. Po preteku ene ure pokliče strežaja k sebi, mu ukaže prinesiti tobačnico in nosljati iz nje. »Kakšen je ta tobak?« ga vpraša. »Izvrsten, Veličanstvo!« — »In ta tobačnica?« — »Krasna, Veličanstvo.« — »Dobro, vzemite jo, kajti za naju oba je premajhna.«

Vrnjeni stol. Neki grof v pokrajini Vendée je pogostil svoje kmete. Oskrbniku je ukazal, naj jih dostojno sprejme in jim odkaže prostore. Zadnji pride najmočnejši ovčar. Ker je bilo že vse zasedeno, se obrne do oskrbnika in ga prosi za stol. »Tu ga imaš,« pravi ta in mu da krepko brco. Ovčar nič ne reče, si sam poišče klop in se vsede nanjo. Po obedu gre pa k oskrbniku in mu vrne brco s tako silo, da se ta onesvesti. V gradu je nastal velikanski vrišč. Ovčarja peljejo pred gospodarja. Na vprašanje, kako se predrzne nastopiti tako proti oskrbniku, pravi: »Gospod grof, nisem Vam hotel odnesti hišne oprave in sem vrnil oskrbniku stol, ki mi ga je bil posodil.«

Kralj Jurij I. in gostilničar. Angleški kralj Jurij I. je bil večkrat na Holandskem; ker so mu vselej jako drago računili, je sklenil, da se ne bo ustavil v nobeni gostilni več. Ko se je

peljal nekoč skozi mesto Alkmaar in so morali prepreči, je ostal kar pri vratih gostilne pri »Belem ovnu« in si dal prinesiti tri sveža jajca. Ko jih je izpil, je vprašal, koliko stanejo. »Dvesto goldinarjev,« odgovori gostilničar. Ves osupel vpraša Jurij: »Kako? Dvesto goldinarjev! Ali so jajca v Alkmaaru tako redka?« — »To sicer ne,« se odreže hotelir, »a kralji so rekli.«

Nekaj o umetnosti. Današnje dni se večkrat sliši trditev: »Umetnost je sama sebi namen.« To je prazna fraza! Zakaj namen umetnosti je, da prosto ustvarja in kaže lepe predmete na podlagi resnice, kakor bi jih ustvarjala priroda sama.

V tej sodbi se skladajo vsi pravi umetniki in veleumi od Aristotela in Platona, Cicerona in drugih do današnje dobe. Da še več. Aristotel pravi, da mora biti vsaka umetnost nekako očiščevališče za človeka, ki ga naj očiščuje njegovih slabosti in slabih nagnenj in dviga kvišku k lepemu, idealnemu in moralnemu. »Et prodesse volunt et delectare poetae« je bila splošna sodba starih o pesnikih, kakor tudi drugih umetnikih. To se dosega z moralno lepim, ki nas razveseljuje in nam obenem koristi, ker nas blaži.

Šele v naši dobi se sliši fraza »umetnost je sama sebi namen« in »poniževalno je za umetnost, imeti ozir na ljudstvo . . . ad profanum vulgus!« — Kakšna idealnost in vzvišenost pa je v tem, če kdo slika, samo da slika; ali gode, samo da gode; ali pesnikuje, samo da pesnikuje in rabi tinto ter potrpežljivi papir itd.? To več ne zasluži imena umetnost, ampak to je otroško igranje. — In če n. pr. slikar slika, samo da nekaj slika, kakor se mu ravno zljubi, brez ozira na gotova pravila, gotove razmere in potrebe časa, ali je to že kaj umetnost? Potem bi bil vsak mazač umetnik. Pa če ga bi grajali, bi rekel, da ga svet ne razume. Saj taki so pa tudi res mnogi moderni umetniki: ugaja in koristi malokomu, a zahteva brez-pogojno pohvalo in priznanje. Umetnost, ki ničesar ne nudi, ampak samo zahteva priznanje, pohvalo in plačilo, je zgrešila svoj namen in pravico do tega

imena. Posebno v naši dobi, ki se imenuje socialna in se toliko govori o socialnih dolžnostih, bi človek sodil, da se sploh ne more gojiti take umetnosti, ki se nič ne ozira na družbo in odklanja vsako socialno sodelovanje.

Škoduje taka umetnost največ sama sebi. Umetnost, ki hoče biti sama sebi namen, pride ravno tako daleč, kakor človek, ki hoče biti samemu sebi namen: oba se namreč skisata. Sama nimata vesele ure, pa je tudi drugim ne nudita. Taka umetnost je zgrešila pravi namen življenja, zato pa tudi nima sama veselja do življenja in ustvarjanja.

Njena deviza bi morala biti: tu sem, ne da delam ljudi otožne in bedne, ampak, da jih oveselim in dvignem. Zato naj bi ustvarjala samo to, kar more narodovo dušo dvigniti, oblažiti in v dobrem okrepiti. In ne sme ponujati človeštvu »svinjskih luščin«, ki dražijo čute in strasti ter zastrupljajo narodovo dušo. Umetnost naj gleda, da si zasluži tako pohvalo, ki jo je izrekel pisatelj Dio Chrysostomus o Fidijevem Zevsu: »Ako bi bil kak človek od bolečin tako potrjen in od skrbi tako obtežen, da bi ga ne moglo niti sladko spanje okrepiti, bi vendar ob pogledu na to delo pozabil vse, kar je v človeškem življenju težkega in strašnega.« — Krščanski slikarji pa imajo še kaj veliko lepšega, plemenitejšega in veselejšega upodabljati, kakor Fidijevega Zevsa.

Vera — mati umetnosti. O tem piše lepo vseučiliški profesor Fr. Hettinger nekako tako: Zgodovina umetnosti je tesno združena z verstvom. Saj je umetnost takorekoč zgradba, himna ustvarjena iz vere. Največ snovi je zajemala iz vere, ki je oživljajoča duša umetnin. Vera je ustvarila največje umotvore. V staroklasični dobi je bila umetnost mati vere, v krščanski dobi pa je vera mati umetnosti. Umetnost je hči krščanske vere.

V najlepši staroklasični dobi umetnost sploh ni imela drugega namena, kakor predočevati božansko. Umetnost v službi čutnosti spada že v dobo propada celega grškega naroda. Pa tudi v tej dobi je kazala umetnost svoje produkte pod imenom bogov. Arhitektura

in kiparstvo se je razvilo pri gradnji templjev. Svetne zgradbe so si izposodile svoj slog pri templju. — Med antiko in krščanstvom pa je velika razlika. Antika je božanstvo počlovečila, krščanstvo pa hoče človeka dvigniti k božanstvu.

V Kristusu se je prikazal človeštvu ideal lepote. V njem se je izpolnilo, po čemer je hrepenel Helen, ko si je izmislil ideal človeka, *καλὸς καγαθός*. — Od zdaj dalje je najlepša naloga umetnosti, ta ideal kazati človeštvu in ga vnemati v ljubezni zanj. Takó je postala umetnost nekako svečenica, in svetišče vere je postalo svetišče umetnosti.

Odrešenje človeštva pa se izvršuje po cerkvenih obredih. Ti pa so ravno povod in prilika za razvoj umetnosti. Vse umetnosti upodabljajoče in govoreče: stavbarstvo in kiparstvo, slikarstvo, glasba in poezija so prostovoljno stopile v službo Cerkev in njenih obredov, ker so ravno tu, kakor iz srčne korenine srkale največ življenske moči. Duh Kristusov je oče, Cerkev s svojo liturgijo pa je mati umetnosti.

Vera ni privatna stvar. V tem oziru piše konvertit, vseučiliški profesor dr. Ruville takole: »Vedno in vedno ponavljajo versko mlačni ljudje zahtevo, naj se politika popolnoma loči od vere. Pravijo, zadosti je, da uredi človek svoje notranje življenje po verskih principih, v velikih posvetnih zadevah pa naj ravna po svetnih načelih in ozirih. Skoraj ni potrebno poudarjati, da na tako ravnanje vernega kristjana, posebno katoličana, še misliti ni. Zakaj vera je tako spojena z vsem življenjem in delovanjem, da ni mogoče storiti niti koraka brez ozira na to. Zlasti katoličan je dolžan, skrbeti ne samo za svoj večni blagor, ampak tudi za večni blagor drugih. Uravnati mora torej vse svoje javno delovanje tako, da pospešuje ž njim večni blagor človeštva, torej s tem obenem tudi delovanje Cerkev.« — K tem besedam še dostavljamo: človek bo enkrat dal odgovor od vsega, kar je storil v svojem privatnem in javnem življenju: »Sin človekov bo prišel v veličastvu svojega Očeta s svojimi angelji in takrat bo povrnil vsakteremu

po njegovih delih.« Tako je rekel Kristus, pa ni napravil razločka med delom v privatnem in javnem življenju.

Predsodki o katoliški vedi. Že prej imenovani profesor dr. Ruville piše: »Kako vezan je« — pravijo protestanti — »katoličan, katoliški učenjak v vedi! On se niti ne more baviti s pravo vedo, ker mora že vnaprej priznavati celo množico resnic, čeprav se mu pri natančnejši preskušnji pokažejo kot neresnične, zmotne. Zahteve njegove vere stoji torej v popolnem nasprotju z njegovim poklicem: prosto se gibati pri iskanju resnice. To nasprotje se kaže posebno glede zgodovine. — In povrh še bogoslovec! Ali se more ta še sploh imenovati učenjak, ki mora oznanjati le predpisane nauke brez natančnejše preiskave?!« — Na ta predsodek odgovarja učeni in izkušeni mož: »V takih domnevanjih in dvomih se kaže popolno nepoznanje resnice in vsega učenjaškega delovanja.

Vsak preiskovavec si mora izbrati temelj, na katerem gradi svojo znanstveno zgradbo. Nekaj vzame že kot gotovo resnično, na kar naveže svoja izvajanja. Brez tega delo sploh ne gre dalje. Tudi če ustanovi kako novo vedo, ne more brez osnovnih del (Vorarbeit) drugih ali brez že priznanih resnic izhajati.

Seveda ni neobhodno vezan na to podlago. Če se mu tekom raziskovanja pokaže nezanesljiva, jo lahko zavrže in nadomesti z drugo. Toda pameten raziskovavec bo toliko previden pri izbiranju, da se bo izognil takemu presečenju. Naslanja se torej na nekaj, česar sam ni preiskal, ampak kot gotovo od drugih sprejel, in hoče vendar veljati za popolnega in neodvisnega učenjaka.

Ta učenjak si izbere to, drugi drugo podlago za svoje učeno raziskovanje.

Ena taka znanstvena podlaga pa je tudi katoliška vera, in sicer podlaga, ki ji ni para glede trdnosti in gotovosti.

Mnogoštevilni sovražni napadi, naperjeni proti njej z vsemi znanstvenimi sredstvi, je niso mogli prevrniti ali omajati, medtem ko so šli poleg nje v nič filozofski zistemi drug za drugim kot prazni in zmotni. Več kot opravičeno je torej, na temelju katoliške vere

graditi znanstvena dela.« (Zurück zur hl. Kirche, Berlin 1910, str. 118.)

O berilu. Neki pisatelj primerja črke Japoncem. Japonci so majhni, pa železno vstrajni, hrabri, zmagoviti in bistroumni. Povsod napredujejo.

Črke so jim podobne. One so najmanjši vojaki na svetu, pa največji zmagovavci. One so apostoli narodov, podobne sv. Pavlu, ki je bil sicer majhne postave, pa je vendar lahko rekel: »Več sem delal, kakor vsak njih (apostolov).« I. Kor. 15, 10.

O Tomaža Kempčana »Hoji za Kristusom« n. pr. pravi sv. Fr. Saleški, da je izpreobrnila več ljudi, kakor ima črk. — Kakor pa se širi po dobrem berilu zadovoljnost, poštenost in blagoslov; ravno tako in še bolj — ker mu je pomočnica človeška popačena narava — se širi po slabem berilu spačenost, zloba in poguba. Francoski ministrski predsednik Combes je rekel, da se ima zahvaliti tisku, ker se je Francoska razkristjanila. — Tisk je torej najizdatnejše orožje i za dobro, a žalibog i za slabo stvar. Zato so ga vsi veliki možje vseh časov zelo uvaževali in pospeševali, kolikor so le mogli. Celo nekateri svetniki so bili navdušeni kolporterji dobrih knjig in spisov. Tako sta se brata sv. Krispin in Krispinijan nalašč zato izučila čevljarstva, da sta kot čevljarja prišla s tem več ljudmi v dotiko in sta širila med njimi dobre spise. — Sv. Janez od Boga je bil celo krošnjar s knjigami, da jih je mogel temveč spraviti med ljudi. — Mnogi izmed njih so neznanstvo veliko napisali, da jih še dandanes občudujemo, kako so mogli zlasti v onih časih, ko so bile še tako neugodne razmere za pisateljevanje, toliko spisati, tako n. pr. sv. Avguštin, sv. Jeronim, sv. Gregor, sv. Ivan Zlatoust in drugi.

Posebno današnje dni je tisk takorekoč vladar duhov. Kakor se piše in tiska, tako se govori in živi. Moč slabega tiska ima seveda ugodnejša tla z ozirom na človeško srce in z ozirom na duha časa, ki hoče podreti meje dobrega in slabega in ustanoviti vagabundsko življenje.

Zato po pravici klic od vseh mero-dajnih strani: »Pero v roko in pisati!« Da bo pa mogoče kaj pametnega pisati, treba se je tudi prej kaj pametnega naučiti, kaj ne?

Julija Štor, Ljubljana

Prešernova ulica št. 5.

Največja zaloga čevljev

za gospode, dame in otroke. Športni čevlji iz najbolj slovitih tovarn. Pravi goiserski gorski čevlji.

**Prva slovenska veletrgovina
z železnino in s poljedelskimi stroji**

Fr. Stupica, Ljubljana

Marije Terezije cesta št. 1

priporoča bogato zalogo raznoursne železnine, stavbnih potrebščin, sani, izvrstnih drsnik, motorjev, železnih blagajn itd.

Najnižje cene in solidna postrežba!

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, krasno in umetno v gotiskem slogu, v splošno zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

V Šmihelu, 12. avg. 1909.

Za stavbni odbor:

Frančišek Gabrček, župni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firnežev in lakov ter vseh v to strako spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, pleskarska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr. „Uniona“.

Prigoročta se pred duhovščini in p. n. občinstvu v vsakem oziru kot priznane solidna trdka.

Knjigoveznica „Katol. tiskovnega društva“
v Ljubljani se priporoča

v izvršitev vsakovrstnih knjigoveških del.

Knjigo cam znaten popust. — — Sol das delo, zmene cene.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica št. 4

prigoroča prečastiti duhovščini in p. n. občinstvu svojo veliko in bogato zalogo **priloznostnih daril**
kot ure, verižice, uhane, zarostnice po naj. in cenah. Za vsi dni in točno postrežbo se juma.

Ivan Kregar posar in izdelovatelj cerkvenega orodja in
posode, Ljubljana, Elizabetna c. št. 3

se priporoča v izdelovanje vsakovrstne **cerkvene posode in orodja** iz zanesljive kovine po vzorcih ali po lastnim načrtu v po naj. in cenah. Staro posodo popravi in prenovi, posrebi in pozlati vse po priznani najnižji ceni.

Niske cene!

Priporoča se

Velika zaloga

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi
telovadne čevlje,
hlače, srajce, če-
pice, pasove, zna-
ka za uniformo.

Prodajalna „Katol. tisk. društva“ (H. Nieman) v Ljubljani

[priporoča svojo bogato zalogo]

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, svezke, note, razne zapiskalke, kopirne knjige,
šolake in pisarniške mape, pisala, radirke, črnilo, gumi, tintalike, ravnila,
trikote, šetila, barve, čopiče, raznovrstne razglednice in devocijonalije.